Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 40, Ağustos 2019, s. 536-560

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.32603>

Derviş KANAT

derwiskanat@hotmail.com

Dr.Öğretim Üyesi Nadire KARADEMİR

nkarademir@ksu.edu.tr

Prof. Dr. Mehmet TIRAŞ

mtiras@ksu.edu.tr

ELBİSTAN'DAKİ GELENEKSEL EVLERE COĞRAFİ BİR BAKIŞ

Özet

Elbistan Şehri, Akdeniz Bölgesi'nin kuzeydoğusundaki Kahramanmaraş iline bağlı, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde yer almaktadır. Birçok medeniyete beşiklik eden Elbistan'ın tarihi Üst Paleolitik ve Neolitiklik Çağlara kadar dayanmaktadır. Şehrin geçmişine Hititlerin, Romalıların, Selçukluların ve Dulkadiroğulları'nın damga vurduğu söylenebilir. Elbistan'da günümüze ulaşan ve şehrin geleneksel sivil mimarisini oluşturan evlerin 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kızılcaoba, Ceyhan ve Köprübaşı Mahalleleri'nde yapılmaya başlandığı anlaşılmaktadır. Bu dönemden önce de şehirde, yapılışının kolay ve ucuz olması, malzemesinin bol bulunması, zahire yapımına da olanak vermesi sebebiyle düz, toprak damlı, kerpiç evler inşa edilmiştir. Bu çalışmamızda kültürel mirasın ve tarihi zenginliğin önemli göstergelerinden olan geleneksel evlerin yapısal durumu, mimari özellikleri, dağılışı ve turizme kazandırılması için yapılması gereken çalışmalar coğrafi bir bakış açısıyla Kahramanmaraş İli Elbistan Şehri özelinde tartışılmaktadır. Elbistan İlçesinde bulunan geleneksel evler yapı malzemeleri, yapım teknikleri, mimari özellikleri ile mimari öneme sahip fakat yeterince sahip çıkılmayan ve ülke genelinde yeterince bilinmeyen kültürel miras örneklerini oluşturmaktadırlar. Geleneksel evlerle ilgili tespit ve tescil çalışmaları yapılmakla beraber bu evler henüz kültürel mirası koruyacak duruma getirilememiştir. Bakanlık ve il yetkililerinin geleneksel evlerin turizme kazandırılması yönündeki çalışmalara ciddi destek vermesi gerekmektedir. Elbistan Belediye Başkanlığı'nın projeleri arasında yer Kızılcaoba Mahallesi'ndeki

geleneksel evleri Safranbolu Evleri tarzı yapma fikri hem kültürel miras açısından hem de Elbistan Turizmi açısından önemlidir. Kent müzesinin açılması ve Kurtuluş Savaşı'nda komuta merkezi olarak kullanılan evin müze evine dönüştürülmesi şehrin mirasına sahip çıkılması ve turizme katkı sunması açısından önemli bir adım olacaktır. Bu çalışma ile bu alanda yapılan çalışmaları da toparlayarak geleneksel evlerin korunmasına ve değerlendirilmesine katkı sağlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, Turizm, Elbistan, Geleneksel Ev, Koruma

A GEOGRAPHICAL VIEW OF TRADITIONAL HOUSES IN ELBISTAN

Abstract

The city of Elbistan is located in the Upper Euphrates Section of the Eastern Anatolia Region of the Kahramanmaraş province in the northeast of the Mediterranean Region. The history of Elbistan, which cradled many civilizations, dates back to the Upper Paleolithic and Neolithic ages. It can be said that the Hittites, Romans, Seljuks and Dulkadirogullari had a stamp on the city's past. It is understood that the houses, which have survived in Elbistan and constitute the traditional civil architecture of the city, started to be built in Kızılcaoba, Ceyhan and Köprübaşı Neighborhoods since the second half of the 19th century. Before this period, the city, easy and cheap construction, abundant materials, because it allows the construction of flat, earth-roofed, adobe houses were built. This study of the cultural heritage and historical wealth of the important indicators of the traditional houses of the structural condition, architectural features, and the studies that should be done for the distribution of tourism in the province of Kahramanmaraş Elbistan City are discussed from a geographical perspective. Traditional houses in Elbistan district are the examples of architectural heritage with building materials, construction techniques, architectural features but not sufficiently recognized and not sufficiently recognized throughout the country. Although traditional houses have been identified and registered, these houses have not yet been preserved to protect the cultural heritage. and the provincial authorities need to give serious support to the efforts to bring traditional houses into tourism. used as a command center in Turkey will be converted into a museum house will be an important step in terms of preserving the heritage of the city and contributing to tourism. This study will also contribute to the preservation and evaluation of traditional houses by gathering the studies carried out in this field.

Key Words: Geography, Tourism, Elbistan, Traditional House, , Conservation,

1.GİRİŞ

İnsanoğlu çevresindeki birçok olumsuz etkenden korunmak, sosyal ve ekonomik birçok faaliyeti yapabilmek ve barınmak için konutlara ihtiyaç duymuştur. Değişime uğrasa da bu konutlar kültürel mirasın taşıyıcısı olmuşlardır. Geleneksel evler bir toplumun maddi kültürünü yansıtan ve o toplumun birçok anına şahitlik etmiş önemli değerleridir. Her bir köşesi bir değeri ifade eden bu evler yaşanan dönemin maddi durumu, toplumsal yapısı ve inancı ile ilgili ipuçları verdiği gibi o bölgede yaşanan afetlerin, yapılan savaşların da izlerini taşımaktadır. Bu evler yapılırken kullanılan malzemeler, evlerin planlaması coğrafi şartların, sosyal

yaşantıların, inançların, güvenliğin göz önünde bulundurulduğunu göstermektedir. Bu evler barınmanın ötesinde birer kültür yuvalarıdır. Çünkü içerisinde birkaç kuşağın değerlerini barındırmaktadır. İnsanların yaşam biçimi, içerisinde yaşamış olduğu yapılara yansır ve bu yapıları da sosyal, kültürel ve mimari bir değer haline getirir.

"Kültür; tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yapılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yapmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü olarak ifade edilmektedir" (TDK,2005). Kültürel miras olarak ifade edilen, bizlere aktarılan ve bizlerin de gelecek kuşaklara aktaracağı maddi ve manevi kültürel ürünler ulusal ve uluslararası alanda farklılıklar göstermektedir (Çelik 2018:195-204).

Geleneksel evler bir kültürün sürdürülebilirliğini sağlayan önemli maddi unsurlardır. Bu ürünlerin korunması, yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması günümüz toplumlarının vazgeçilmez görevleri arasında yer almaktadır. Geleneksel evlerimiz harabeye dönmeden onlara sahip çıkılmalıdır (Durgun2006:1).

Yaklaşık 11.000 yıldır insanların birçok ihtiyacını karşılamak için Anadolu'da ev yapılmaktadır. Kerpicin ev yapımında kullanılması büyük köy yerleşmelerinin kurulmasına olanak sağlamıştır. Daha sonraki dönemlerde ev yapım tekniklerinin değiştiği, geliştiği hatta iklim ve malzeme şartlarına bağlı olarak bölgeler arasında değişik ev tiplerinin ortaya çıktığı görülmüştür (Demirci 2010:1).

Ev yapımında o bölgede çok bulunan malzeme tercih edilmiştir. Birçok medeniyete beşiklik yapan Anadolu, hem mimari hem de sosyal açıdan çeşitlilik gösteren bölgesel özelliklere sahiptir. Coğrafi ve iklimsel farklılıklara sahip Anadolu, farklı yapı türlerinin oluşumunu sağlayan malzeme ve yapım tekniği konusunda önemli bir yapı sanatı sergisi sunmaktadır (Oğuz ve Halifeoğlu 2017:345).

İnsanoğlu Cilalı Taş Devri'nde yerleşik hayata geçmiş, hayvanları evcilleştirmiş, tarımla uğraşmış ve evler inşa etmiştir. Bu gelişmeler dünyanın her yerinde farklı zamanlarda olmuştur. Özellikle Mezopotamya topraklarında ilk örneklerine rastlanan evlerde bölgelerin coğrafi özelliklerine göre çeşitli yapı malzemeleri kullanılmıştır. Avlulu ev örneklerine de ilk olarak Mezopotamya'da rastlanmıştır. Bu evler bir merkezi avlu çevresinde gelişen çok sayıda odadan oluşmaktaydı. Girişin yanındaki bir merdivenle yukarı kata veya çatıya çıkılıyordu. Zemin katta avluya açılan bir kabul odası ile mutfak ve diğer odalar yer almaktaydı. İki katlı örneklerde yatak odası gibi aileye ait özel mekânlar üst katta bulunuyordu. Yaz aylarında dam yatak terası olarak değerlendirilmekteydi. Bu evler İslam dünyasında çok rastlanan avlulu evlerin ilk örnekleri sayılabilir (Karaca 2018:1).

"Osmanlı Döneminde ise XV. yy.dan itibaren ana elemanları hayat(avlu), eyvan ve odalardan oluşan günümüz mobilyalarının yerindeki sedir, yüklük, dolap, niş v.b. mimari öğeler ile ev içerisinde gereken yerini alan hela, gusülhane ve hamam gibi elemanların bulunduğu, çağdaş mimari anlayışa yakın Türk evleri inşa edilmiştir. Bu evler dönemin kapalı, katı ve şematik Avrupa evinden daha üstün niteliklerde olup; organik, yarı açık ve açık mekanlarıyla dış dünya ve manzara ile devamlı ilişkidirler"(Bozkurt ve Altınçekiç 2013:71)

"Osmanlı evinin gerek kendi içinde gerekse etrafı ile olan ilişkileri çerçevesinde ortak özelliklere bağlı olarak geleneksel ev mimarisinin içe dönük bir biçimlenmeyle geliştiği

söylenbilir. İslam toplumunda aile hayatının gizliliğine verilen önem, evin yüksek duvarlarla sınırlı bir avlu veya iç bahçeye açılan düzene göre şekillenmesine sebep olmuştur. Kadının yoğun ev içi etkinlikleri giriş katında ve özellikle avluda gerçekleşmektedir. Bundan dolayı da bütün geleneksel evlerde zemin katlar ya tamamen dışa kapalı ya da çok az açıklıklı olmaktadır. Evin sokakla doğrudan bağlantı kurduğu en önemli açıklık, ailenin iç dünyasını koruyan küçük bir kale kapısı niteliğindeki avlu kapısıdır. Yüksek duvarların ardındaki avlu, havuzu, kuyusu ve bol yeşiliyle evin günün hemen her saatinde en fazla yaşanan alanını oluşturur. Zemin kattaki avluya açılan mekânlar depo, ahır, kiler gibi tali işlevlere ayrılmıştır. Evin esas yaşama katı, avludan ahşap bir merdivenle çıkılan ve sokak tarafında çıkmalarıyla dış dünyaya açılan üst katlarıdır. Dışarıyı olabildiğince görebilme amacıyla bu katlar zemin katın sağırılığına karşılık bol pencerelidir. Birçok evin bu katında, “cumba” denilen sokağa bakabilmek için yapılmış üç tarafı kafesli pencerelerle çevrili ve üstü kapalı balkonlar bulunur. Üst katların en önemli mekânı sofadır. Sofa, kendi aralarında bağımsız birimler oluşturan odaların buraya açılması sebebiyle her şeyden önce bir dağılım mekânıdır. Sofayı zenginleştiren elemanların başında eyvan gelir. Eyvan, oda dizileri arasında yer alan üç tarafı kapalı, bir tarafıyla sofaya açılan sakin bir oturma alanıdır”(Karaca 2018:1).

Geleneksel evler özgün niteliğini 1950’li yıllardan sonra nüfus artışı ve çarpık kentleşmenin etkisi ile yitirmeye başlamıştır. Ataerkil aile tipinin yerini çekirdek aileye bırakmasıyla, birlikte bir yaşam için planlanan geleneksel evler modern yaşamın ihtiyacına cevap veremeyecek duruma gelmiştir. Aile yapısındaki değişimle birlikte yapı konfor gereksinimi de değişikliğe uğramış, çağdaş dünyanın gerektirdiği ihtiyaçların karşılanamaması sonucu geleneksel evler sahipleri tarafından terk edilmişlerdir. Sahiplerinin terk ettiği geleneksel evlere kırsal alandan göç ile gelen gruplar yerleşmişlerdir (Özyılmaz ve Sahil 2017:531).

Dünyada hızla gelişen ve değişen kentleşme, çevresel olumsuzlukları, kimliksiz, plansız, geçmiş ve gelecekle bağı olmayan yapıları beraberinde getirmiştir. Bu yapılara rağmen kent merkezlerinde varlığını sürdürmeye çalışan tarihi yapılar kent kimliğinin önemli bir unsurudur. Süreç içerisinde sosyal ve fonksiyonel özelliklerini yitirse de yaşadıkları dönemin birikimlerini aktaran tarihi yapıların bu değişimde özgün kimliğinin korunması konusu önem kazanmıştır. Anadolu’nun pek çok yerleşim yeri sivil mimari açısından zengindir. Herbiri kendine has mimari özellikler de taşımaktadır. Hem coğrafi hem de beşeri faktörler mekanların tipolojilerinde ve mimari özelliklerinde etkili olmuştur. Anadolu’daki evler yerel halkın tasarımı ile inşa edilmiştir. Bölgede yaşayan halkın tarzı, mimarisine de yansımıştır. Bu durum yerel mimaride zenginliğe aynı zamanda farklılığa neden olmuş ve geleneksel evleri ve dağılımını incelemeyi önemli kılmıştır (Saraç, vd.2016:1069).

Kentler ve kasabalar yerel mimarileriyle birbirinden farklılaşır ve kendilerine has özellikler edinirler. Çevresel faktörler ve yerel malzemeler kadar beşeri ilişkiler de bölgelerin mekânsal tipolojilerini ve mimarilerini belirler. Anadolu’daki yerel mimari çoğunlukla bölgede yaşayan ve yerel yapım tekniklerini kullanan bölge halkı tarafından tasarlanmış ve inşa edilmiştir. Bölgede yaşayan toplulukların geleneksel yaşam ritüelleri geleneksel konut dokusunun mekânsal organizasyonlarından taşıyıcı sistemlerine, malzeme kullanımından yapım biçimlerine kadar olan tüm süreçleri etkiler. Bu sayede geleneksel yapılaşma kültürü oluşur ve mimarlığın yerel açılımlarla farklılaşması ve zenginleşmesi sağlanır. Bu durum yerel

mimarilerin her birini kendi içinde özelleştirerek ayrı ayrı incelemeye ve belgelemeye değer kılmalıdır (Akan ve Ömercioğlu 2016:53).

Anadolu'daki birçok yörede olduğu gibi Elbistan'daki geleneksel evlerde de hımış yapı tekniği (içerisi kerpiç dolgulu ve taşıyıcı sistemi ağaç, zemin katı çoğunlukla taş olan konut mimarisi) kullanıldığını görmekteyiz. Hımış yapılarda iskelet çeşitli boy ve çaplardaki ahşap direklerin düşey ve çapraz olarak yerleştirilmesiyle elde edilir (Akan ve Ömercioğlu 2016:54) Evlerde gösterişten uzak durularak israftan kaçılmıştır. Sınıfsal bir ayrım görülmemektedir. Koruma kaygısı ve mahremiyet avlu duvar mimarisinde kendisini göstermiştir. Gerek kullanılan malzeme, gerek evlerin mimari özelliklerine bakıldığında Geleneksel Elbistan Evleri'nde Osmanlı Evi motiflerini gördüğümüzü rahatlıkla söyleyebiliriz.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Elbistan'daki, bakımsız, kendi haline terk edilen geleneksel evler, çeşitli eklentilerle mimari özelliklerini yitirirken, iklimsel faktörler, yapısal faktörler, sosyo-kültürel yapının değişmesi, yoğun yapılaşma vb. nedenlerle de mimari özelliklerini kaybetmeye yüz tutmuşlardır.

Bu araştırmanın amacı Elbistan kentinin eski mahallelerinden; Kızılcaoba, Ceyhan, Köprübaşı, Güneşli Mahalleleri'nde bulunan ve bazıları (32 adet) tescilli kültür varlıkları listesinde olan geleneksel evler ile kırsal mahallelerdeki bazı evler hakkında yapılan çalışmaları toparlayarak değerlendirmek, evlerin durumu ile ilgili malumat vermek, yapılması gereken çalışmalarla ilgili tavsiyelerde bulunmak, geleneksel evlerin kültürel mirasın aktarılmasındaki önemine vurgu yaparak bu evlerin kültür turizmine kazandırılması için gayret gösterilmesini sağlamaktır.

Elbistan Şehri Dulkadiroğulları'na başkentlik yapmış ve Kurtuluş Savaşı esnasında komuta merkezi olmuş önemli bir şehirdir. Buradaki tarihi dokulardan birisi olan Geleneksel Elbistan Evleri'nin kültürel değerlerinin korunması, restore çalışmaları yapılarak gün yüzüne çıkartılmaları, kültürel mirasın yeni nesillere aktarılması için müzeye çevrilmeleri, alternatif turizme kazandırılması için tarihi sokak dokuları ile restore edilip koruma altına alınmaları önem arz etmektedir. Genç nesillerde doğru tarih bilincinin oluşturulması ve devam ettirilebilir kültür anlayışının yerleşmesi açısından geçmişin birikimini, izlerini, kodlarını, değerlerini taşıyan bu yapıların korunması, tarihi yapısının ortaya çıkartılması önem taşımaktadır. Böylece bu yapılar yeniden işlevlendirilmiş olacaklardır.

3. YÖNTEM

Bu çalışmamızla Elbistan'daki geleneksel evlerin korunması ve turizme kazandırılması adına neler yapıldığı incelenerek neler yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Araştırmada literatür ve saha araştırmasından meydana gelen iki aşamalı bir yöntem kurgulanmıştır. Literatür araştırması kısmında; konu ile ilgili çeşitli dergilerdeki makalelerden, Elbistan'daki Müze envanter çalışmalarından, Elbistan yerel basın arşivinden, Elbistan Belediyesi ve çeşitli vakıfların çalışmalarından, Elbistan ile ilgili hazırlanmış tez çalışmalarından faydalanılmıştır. Ayrıca evlerin krokileri çizilmiş, plan ve cephe düzleminde mimari ve yapısal özellikleri ortaya konularak kültürel miras açısından taşıdıkları öneme vurgu yapılmıştır. Saha araştırması bölümünde ise yapıların mimari özellikleri bizzat yerinde incelenmiş ve elde edilen bulgulara göre Elbistan Şehri'nin geleneksel evlerinin genel karakteristikleri ortaya konmuştur. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başına tarihlenen geleneksel evler Haziran 2019 tarihinde tarafımızdan

fotoğraflanmıştır. Geleneksel evlerin dağılışı harita üzerinde gösterilmiş ve bu evlerin korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasının önemi vurgulanmıştır. Gaziantep ve Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları tarafından tescillenen evlerin durumu yerinde incelenmiştir. Geleneksel evlerin taşıdığı kültürel mirasa vurgu yapılarak Elbistan kültürüne ne katacağının önemi üzerinde durulmuş ve yapılması gerekenler ile ilgili tavsiyelerde bulunulmuştur.

4.ELBİSTAN'IN KONUMU

Tarihi M.Ö.4000 yıllarına dayanan Elbistan Şehri, Anadolu Yarımadası'nın doğusunda, Doğu Anadolu, İç Anadolu ve Akdeniz Bölgeleri'nin kesişme noktasında Yukarı Fırat Bölümü'nde yer alır. Kahramanmaraş İli'ne bağlı aynı isimli ilçenin yönetim merkezidir. Kahramanmaraş ilinin kuzeydoğusunda ve il merkezine 150 km mesafe ile en uzak ilçesidir. Elbistan nüfus (143.000) ve toprak (2201 km²) bakımından ilin en büyük ilçesi konumunda olup, kuzeyinde Darende ve Gürün, doğusunda Akçadağ ve Doğanşehir, batısında Afşin ve Göksun, güneyinde Ekinözü ve güneydoğusunda Nurhak ilçeleri bulunmaktadır (Kanat 2012:9).

Harita 1: Çalışma Alanının lokasyon Haritası

5.COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Elbistan birçok bakımdan Doğu Anadolu Bölgesinin karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Elbistan, Ceyhan Nehri ile Söğütlü Çayı'nın şehrin içerisinden geçtiği, ortalama yükseltisi 1150 m olan bir şehirdir. Etrafı dağlarla çevrili açık bir havza durumunda olan Elbistan Havzası, güney bölgelerle İç Anadolu arasındaki bağlantı yolları üzerinde bulunmaktadır.

Yazları kurak ve sıcak, kışları soğuk ve kar yağışlı karasal iklim hakimdir. Yıllık ortalama sıcaklık değeri 10,3 C°'dir. Yıllık ve günlük sıcaklık farkları fazladır. Ekim-Mayıs ayları arasında don olayları görülür. Elbistan'da Akdeniz yağış rejiminin karasal tipi hakimdir. Kış yağışları azalmış ve en çok yağış ilkbahara kaymıştır. Ortalama yıllık yağış miktarı 384,8 mm.dir. Basınç ortalamasının en fazla olduğu ay ocak, en düşük olduğu ay ise temmuz'dur. Hakim rüzgâr yönü kuzey ve kuzeybatıdır (Esen ve Tonbul 2015:183-206).

Elbistan, etrafı dağlarla çevrili ve Türkiye'nin 4.büyük ovası konumunda geniş bir havza içerisinde yer almaktadır. Bitki örtüsü bozkırdır. Kültür ormanları niteliğinde, peyzaj ve rekreasyon amaçlı ağaçlar pek tabi Elbistan'da da yavaş yavaş yetiştirilmektedir (Kanat 2012:30) Toprakları step vejetasyonu altında oluşmuştur. Elbistan Merkezi'nin geneline sedimenter kayalar yani Ceyhan ve Söğütlü Akarsuları'nın getirmiş olduğu alüvyonlar hakimdir. Doğu Anadolu Fayı içerisinde diri fay hattında bulunan Elbistan Şehri, ikinci derece deprem kuşağında yer alır (<http://www.imo.org.tr>, Deprem Bölge Tablosu).

Harita 2:Elbistan Topografya Haritası

Şar dağı ve etekleri konut yapımı için eğimli olmakla beraber diğer arazilerin tatlı bir eğimi bulunmaktadır. Zeminin sağlamlığı ve korunaklı olması Kızılcaoba Mahallesi'ndeki geleneksel evlerin Şar Dağı eteklerine yapılmasında etkili olmuştur. Ceyhan,Köprübaşı ve Güneşli Mahalleleri'ndeki evlerin şehrsel fonksiyonların devam ettirilmesi açısından daha olumlu bir rölyefe sahip olduğunu düşünmekteyiz.

Elbistan nüfusu 1927 yılında 6.456 kişi iken 1950 yılında 7.547 kişiye ulaşmış özellikle 1950'den sonra hızla artmaya başlamıştır. Nüfus artış hızı Türkiye ortalamasının üzerindedir (%0 24). Bunda karayolu ulaşımındaki gelişmeler etkili olmuştur. 1980-85 yılları arasında termik santraller ve şeker fabrikasının kurulması yani sanayideki gelişmeler nüfus artışını

hızlandırmıştır. Göç aldığı kadar vermektedir. Genç nüfusa sahiptir. Elbistan, eğitim öğretim başarı sıralamasında Kahramanmaraş'ta ön sıradadır.

Elbistan Ovası'nda tarım modern tekniklerle yapılmaktadır.Kuru tarım yanında sulu tarım da yapılmaktadır. Tahıl ürünleri, şeker pancarı, mısır üretimi yanında meyve ve sebze tarımı da yapılmaktadır. Hayvancılık besi/ahır hayvancılığı şeklinde daha çok büyükbaş hayvancılığı şeklinde yapılmaktadır. Hayvan borsası çevre il ve ilçelerin de rağbet ettiği bir potansiyele sahiptir. Çevre ilçelere göre sanayisi gelişmiştir. Termik santraller(A Termik Santral-1984-1355 megawatt kurulu güce sahiptir. B Termik Santral-2006-1440 megawatt kurulu güce sahiptir(marasanahaber.com.2018)). Şeker Fabrikası (1985 yılında faaliyete başlayan fabrika 2018 yılında özelleştirilmiştir. Fabrikada kristal şeker(50 bin ton) yanında melas (17 bin ton),yaş küspe(98 bin ton) üretimi de yapılmaktadır (gazeteduvarı.com, 2018). ,un ve yem fabrikaları ile küçük sanayi atölyeleri bulunmaktadır. Organize sanayisi kuruluş aşamasındadır. Halkın refah düzeyi yüksektir. Şehirsel fonksiyonları gelişmektedir. Karayolu ulaşımında herhangi bir sorun yoktur. Hava,deniz ve demiryolu ulaşımı yoktur. Ulaşım ile ilgili çalışmalardevametmektedir.Resmi ve özel kurumların çabalarıyla sosyo-kültürel faaliyetler artarak devam etmektedir. Elbistan Şehri, tarım sektöründen ticaret ve hizmet sektörlerine kayan *karma şehirler* arasında sayılabilir(Kanat 2012:16).

6.ELBİSTAN'IN TARİHİ

Sınırlı bir geçit veren dağlar arasında doğal bir kale özelliğinden dolayı Elbistan, tarihin her döneminde önemli bir yerleşim alanı olmuştur.İsmi Ablasta'dan(akan su) Elbistan'a dönüşmüştür (Bilgin 2012:1). İlçe merkezinin kuzeyindeki İkizin Mağarasında Üst Paleolitik ve Neolitiklik çağlara tarihlenen buluntular ortaya çıkarılmıştır.Yörede 21 adet höyük tespit edilmiştir. Bugünkü Karaelbistan Mahallesi'nde yer alan Karaelbistan Höyüğü şehrin atası olarak kabul edilmektedir. Karahöyük'te yapılan kazılarda(1946-1947) elde edilen bulgulara göre bölge birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu bölgeye Hititler, Asurlar, Frikyalılar, Medler, Persler, Makedonyalılar, Romalılar, Bizanslılar, Araplar, Selçuklar, Danişmentler, Dulkadiroğulları, Osmanlılar hakim olmuşlardır. Elbistan Şehri, 1085 yılından itibaren Türk yurdu haline gelmiştir. Dulkadiroğulları döneminde Elbistan yüzyılı aşkın başkentlik yapmıştır. Elbistan Ovası, gerek doğrudan doğruya Darbal-Hadas'tan (Göynük Geçidi) Orta Anadolu'ya gerekse de Malatya'dan Kayseri'ye yapılmakta olan akınların sürekli uğrak yeri olmuştur(Kanat 2012:).Bu durum şehrin her anlamda tahrip edilmesine ve birçok mimari eserin yok olmasına neden olmuştur (Özkarcı,2005:1-16).Osmanlı Devleti Dönemi'nde(1522 sonrası) pek bir itibar göremeyen şehir Maraş'a bağlı olmuş, Kurtuluş Savaşı esnasında Maraş'ın kurtuluş mücadelesinin merkezi olmuştur. 1866'da yapılan bir idari düzenleme sırasında lağvedilip sancak haline getirilerek, Halep Eyaleti'ne bağlanmış, 1867'de Maraş'a bağlı beş kazdan birisi durumuna tekrar getirilmiştir. Elbistan 1847 yılına kadar bir müsellimlik(vergi toplama amirliği)olarak idare edilmiş, bu tarihten sonra müdürlük, 1867 tarihinden itibaren de kaymakamlığa dönüştürülmüştür.1870-1871 tarihinde Belediye Meclisi,1871-1872 tarihinde Elbistan Belediye Teşkilatı,1878 belediye bünyesinde emlak komisyonu kurularak Elbistan şehirsel fonksiyonlarını çeşitlendirerek geliştirmiştir (Bilgin,2008:1-2). 1970 yılına kadar Elbistan küçük bir kasaba olarak kalmıştır. 1944 yılında Afşin,1990 yılında Nurhak ve Ekinözü Elbistan'dan ayrılmıştır. 1900-1987 yılları arasında şehir merkezinin kabuğundan fazla çıkmadığını ve planlı bir imar politikasının izlenmediğini söyleyebiliriz.1985 sonrası sanayi

kuruluşlarının kurulması ve alınan göçle beraber nüfus artmış ve 1987'den itibaren de planlı imar faaliyetlerine başlanmıştır.2012 yılında alınan kararla Kahramanmaraş'ın Büyükşehir olması ve 2014 yerel seçimleriyle Büyükşehir Belediyesi'nin faaliyetlerine başlamasıyla Elbistan,merkezde 14 merkez dışında 79 toplamda ise 93 mahalleye sahip 143.000 nüfuslu bir ilçe durumuna gelmiştir.Elbistan son 30 yıl içerisinde hızla şehirleşmiş ve şehrsel fonksiyonlarını geliştirmiştir (Kanat 2012:40) İl merkezine uzaklığı gelişimini ve hizmetleri zamanında almasını olumsuz etkilemektedir.

7.ELBİSTAN'DAKİ GELENEKSEL EVLER

Elbistan,'da taş ve topraktan yapılmış, soğuğa karşı iyi korunmuş, Doğu ve İç Anadolu tiplerini andıran evler yer almıştır (Kanadıkırık 1972:253). Elbistan'daki geleneksel evlerde taş,kerpiç ve ağaç yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Genelde bu üç malzemenin kombinasyonu ile evler inşa edilmiştir.Taş malzeme doğal afetlere karşı daha dayanıklı ve bakım masrafı az olduğundan temelde kullanılmıştır. Taşlar kesme şeklinde değil kırma şeklinde kullanılmıştır.Taş ve ağacın kolay elde edilemediği dönemlerde kerpiç kullanılmıştır. Kerpiç konutlar "yığma sistem", "ahşap iskelet arası kerpiç dolgu sistem" ve "karma sistem" olmak üzere üç grupta sınıflandırılmıştır. Kerpiç malzemelerin arasında taşıyıcı unsur olarak ahşap bulunmayan, blok kerpiçlerle yapılan duvarlar “yığma (masif) kerpiç” olarak isimlendirilmiştir. Bu konutlar, ahşap bulmadaki kolaylık oranında 1-3 sıra hatıllarla(ağaç gövdeleri) takviye edilmişlerdir. Duvarlar genelde ana-kuzu kerpiçlerle örülmüştür.Dış duvarlar iç duvarlardan daha kalın yapılmıştır. Taşıyıcı duvarları üzerinde ardıc kavak, söğüt vb. ağaçlardan hazırlanmış, yuvarlak, kabuğu soyulmuş, ahşap kirişlemeler paralel sıralar oluşturacak biçimde, belirli aralıklarla dizilerek çatı iskeleti oluşturulmuştur (Tuztaş, vd.2006:97). Elbistan'daki geleneksel evlerde daha çok karma sistem kullanılmıştır.

Elbistan'da da 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında geleneksel Türk konut mimarisinin özelliklerini taşıyan evler yapılmıştır (Paköz 2013:68). Tek ve üç katlı evler yapılmış olsa da genelde evler iki katlı yapılmıştır. Elbistan'da üç katlı ilk evin Tepebaşı Caddesi'nde Şükrü Köleliye ait olduğu ve daha önce balkonlu ilk binaların, Kızılcaoba Mahallesi'ndeki İstiklal İlkokul'u civarında Aytaçlar ve Doğuçlar kabilelerine ait evler olduğu ifade edilmektedir (Alt yorum, <http://www.elbistaninsesi.com.01/02/2015>).

7.1.ŞEHİR MERKEZİNDEKİ EVLER

Elbistan'da günümüze ulaşan ve şehrin geleneksel sivil mimarisini oluşturan evlerin, yapılışının kolay ve ucuz olması,zahire yapımına da olanak vermesi sebebiyle toprak,düz damlı kerpiç evler şeklinde inşa edildiği görülmektedir.Geleneksel evler yapı malzemesi ve yapım tekniği açısından benzerlikler göstermektedir.Plan ve cephe düzenleri de benzer sosyo-kültürel hayatı paylaşan insanlar tarafından kurgulandığı için genellikle ortaktır. Genel özellikler bölgede benzer bir mimari olduğunu gösterse de her yapının kendine özgü farklılıkları da bulunmaktadır. Mimari özellikler yöre insanının birbirine saygısı ve hoşgörüsü hakkında da ipuçları vermektedir. Evler birbirinin manzarasını ve güneşini kesmeyecek şekilde konumlandırılmıştır. Evlerin köşeleri kırma şeklinde yapılarak rahat geçiş olanağı vermektedir (Güllü 2018:1).

1085 tarihinde Türklerle beraber şimdiki Elbistan şehir merkezine taşınan yerleşme ilk olarak Köprübaşı,Kızılcaoba,Ceyhan Mahalleleri'nde varlığını oluşturmuştur.Bu mahalleler Şar Dağı eteklerinde olduklarından korunaklı ve Ceyhan Nehri'ne yakın olduklarından sosyal hayata

ve tarımsal üretime elverişli konumdadırlar. Kızılcaoba'daki evlerin zemini daha sağlam ve eğimli iken diğer mahallelerdeki evlerin zemini düz ve alüvyonlarla kaplıdır. Daha sonraları Güneşli, Kümbet, Pınarbaşı ve Tepebaşı Mahalleleri'nde de yerleşme olmuştur. Geleneksel Türk konut tipi mimari özelliklerini taşıyan Elbistan evleri için Geç Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi sivil mimari eserleridir denilebilir.

Harita:3 Geleneksel Evlerin Şehir Merkezindeki Dağılışı(Googlemaps,Düzenlenmiştir.)

Elbistan topografyası ve iklim özellikleri evlerin şekillenişinde büyük rol oynamıştır. Evler geniş aile tipini barındıracak şekilde inşa edilmiştir. Kış şartlarından koruması ve yazın serin olması için evlerin alt katları genelde taştan yapılmıştır. Evlerin girişi genelde doğu ve güney yönlüdür. Çoğu iki katlı, toprak ve kireç örtülü,kagir ve kerpiç duvarlı evlerdir. Ahşap, kerpiç ve taş ile yapılan karma evler de diyebiliriz. Ahşap olarak sedir, çam ve gürgen kullanılmış ve bu ağaçların çevre ilçe ve illerden (Nurhak,Sarız) getirildiği düşünülmektedir. Evler dar, bir kısmı da yokuşlu, dolambaçlı sokaklar boyunca sıralanmıştır. Avlulu, düz, toprak damlı, Elbistan Evleri, yöre mimarisinin ilginç örneklerini taşır. Kerpiç duvarlar kesme taş benzeri ince işçilikle yapılmıştır.Ayrıca, yörede “andız” denilen bir tür ardıçtan yapılan ahşap bölümler özenli işçiliği ile ilgi çeker.Taş yalnızca “him” (temel) de kullanılmıştır.

Foto 1: Kızılcaoba Mah. Evin Temeli(Ahşap ve taş) Foto 2: Kızılcaoba Mah. Dar,Uzun Sokak

Foto 3: Kızılcaoba Mah. Gabaltı(Kapıaltı) Foto 4: Kızılcaoba Mah. Dış Avlulu Ev

Genellikle tüm evler avluludur ve evler yüksek avlu duvarlarıyla sokaktan ayrılmıştır. Sokaktan tek ya da çift kanatlı kapıyla avluya geçilir; kimi evler dış ve iç avluludur. Bazı varlıklı evlerin iç avluların ortasında şadırvan vardır. Ayrıca alt katlarda depo, (hazın damı,kiler), ambarın yanı sıra bazılarında da ahır ve samanlık da yapılmıştır.Yani yardımcı mekanlar alt katta yer almıştır.Tarım ve hayvancılığın birlikte yapılması bu bölmelerin yapılmasını zorunlu kılmıştır (Güllü 2018:1).

Şekil 1: Geleneksel Elbistan Evi Alt Kat Planı(Temsili)

Üst katlar ise yaşama mekanlarından oluşur. Özellikle konak tipi yapıların kimileri haremlik ve selamlıktır. Evin erkeğinin konuklarını ağırladığı selamlık daha geniş, açık ve ferah görünümündür. Bir kapıyla hareme geçilir. Burada konuk odası, yatak odaları, kiler, kahve ocağı vardır. Odalar büyük ve yüksek tavanlıdır. Konuk odalarının 2 m. yüksekliğe dek ahşap kaplı duvarları daha özenle işlenmiş, aralara gömme dolaplar yerleştirilmiştir. Tavan ve döşeme, tahta kaplamadır. İşlemeli tavanların yanında değişik renk ve motiflerle boyalılara da rastlanmaktadır. Konuk odalarının davlumbazlı ocakları da ahşap ve alçı bezemelidir. “Kantarma” denilen kemerli nişler içindeki dış kapılar çift kanatlıdır; kabaralarla(ırıbaşı,sarı çivi) tutturulmuştur. Kemer ve nişler(duvar içerisindeki oyuk) de ince işlemelidir. Dikdörtgen pencereler parmaklıklıdır (Güllü 2018:1).

Şekil 2: Geleneksel Elbistan Evi Üst Kat Planı(Temsili)

Pencere ve kapıların uyumlu ölçüleri yanında, oymalı geniş saçaklar, ahşap sütunlu, yuvarlak ya da dilimli kemerli, kafesli “gezinti”ler (cumba, çıkma;evin dışı doğru çıkıntısı (Akyüz 1995:39)) ve balkon) yapılara görsel bir zenginlik kazandırmaktadır.İç mekanda sofaların yönü farklı şekillerde olabilmektedir.

Foto5: Kızılcaoba Mah. Cumbalı Kerpiç Ev

Foto 6: Kızılcaoba Mah. Saçaklı Kerpiç Ev

Yöre iklimine bağlı olarak yaz ve kış odalarından oluşan bir örnekte, avludan ahşap basamaklarla (süllüm, merdiven), ahşap parmaklık ve kafeslerle çevrili gezintiye çıkılır. Yaz odası pencerelerle buraya açılır. Kış odasının dış duvarı sağır ya da tek pencere, pencereler camsız, ahşap kepenklidir. Ayrıca camlı, iki küçük “tağa” (ışık penceresi) vardır. Duvarlar da da “kör tağa” denilen kapaksız, yuvarlak kemerli gömme dolaplar, nişler bulunur. Pencere boşlukları genelde dikdörtgendir. Pencere doğramaları ahşap ve kanatlı şekildedir. Pencerelemin çoğunun dış kısmında yatay olarak sıralanmış demir parmaklıklar bulunmaktadır (Güllü, 2018).

Bir başka örnekte de odalar ortada ki büyük sofanın üç yanına sıralanmıştır. Gezinti avlu yönündedir. Tümüyle dışı kapalı sofa, sırasıyla enine ve boyuna yerleştirilen birkaç kırıle örtülü açıklıktan ışıık alır.

Foto7: Kızılcaoba Mah. Çift Kanatlı Dış Kapı

Foto 8: Kızılcaoba Mah. Portma Örneği

Foto 9: Kızılcaoba Mah. Dış Merdiven Örneği Foto 10: Kızılcaoba Mah. Balkon Örneği

Düşük gelirli insanların oturduğu evler tek katlıdır. Kimilerinde yer katı yüksek tutularak, altına ahır, samanlık, ambar gibi bölümler yerleştirilmiştir. Avluda, çeşme yanında çamaşır suyu ısıtılan, yazları pekmez, bulgur kaynatılan ocak vardır. Avludan birkaç basamakla, önü açık sofaya çıkılır. Öbür yanda sofanın uzunluğunca tek bir oda vardır. Tüm yaşama birimleri bu tek mekanda toplanmıştır. Odada karşılıklı iki ocak(bu tek de olabilir) ve küçük bir veya birkaç ışık deliği (tağa) bulunur. Kışları burada, yazları ise önü açık sofada oturulur. Tavanlar tahta kaplamadır. Dıştan, ağaç kirişler üstüne ardıc dalları döşenir, en üste de taşla karışık toprak atılır, iyice loğlanır. Bazı yerlerde eğimli alanda yer alan evlerin kimileri çukurda kaldığından, damlar sokakla birleşmiş gibidir, burada oturulup üzerinde gezilebilirdi (Güllü 2018:1).

Eski Elbistan'ın evleri çok az istisnası ile tamamına yakını iki katlı, kerpiçten ve toprak damlıydı. Son iki üç asır, daha çok eşkıya baskınlarından korunmak amacıyla mümkün olduğu kadar birbirine bitişik yapılmıştır. Dama çıkınca ondan fazla evin damını hiç aşağı inmeden dolaşmak mümkündü. Elbistan'da birçok evi dar sokaklar ikiye bölerdi. Yani evin bir kısmı sokağın bir tarafında diğer kısmı öteki tarafında yapıldı. Bunlar birbirine **gabaltı (Kapıaltı)** denilen ve sokağın üstüne yapılan köprü gibi geçitlerle, genellikle de odalarla bağlanırdı (Bilgin 2014:1).

Foto 11-12-13: Kızılcaoba Mah. Bitişik Evler(Soldaki Görsel ÇEKÜL Vakfı'ndan Alıntıdır.)

Foto 14: Köprübaşı Mah. Evler(1906)
(<https://marasavucumda.com>,2018)

Foto 15:Ceyhan Mah. Bakımlı Bir Konak Örneği

Elbistan'daki bazı geleneksel evleri korumak için kısmen çalışmalar yapılmıştır.19. yüzyılın sonlarında yapıldığı belirtilen ve geleneksel konut mimarisini yansıtan Güneşli Mahallesi ve Ceyhan Mahallesi'ndeki iki ev, Gaziantep Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 2015 ve 2016 yıllarında korunması gerekli kültür varlıkları olarak tescillenmiş ve restore edilmesine karar verilmiştir. Günümüzde etrafı kalın,perde tellerle çevrilmiş bu evler adeta yıkılmaya terk edilmiş gibi durmaktadır.

Foto 16-17: Güneşli Mah. Koruma Altına alınan Ev.

Foto 18: Ceyhan Mah. Koruma altına alınan Ev.

Bir diğer çalışmada ise Elbistan'ın tarihi mimarisini gösteren, 3 neslin yaşadığı ve Kurtuluş Savaşı'nda Kuvay-ı Milliye üyelerinin toplandığı 110 yıllık tarihi Nakipzade Münir Ağa Konağı Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından koruma altına alınmıştır. Adana Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu 2010 yılında Elbistan'a gelerek konakta incelemelerde bulunmuş ve evi komple tescil etmiştir (Elbistanınsesi,2010). 2011 yılında yangına maruz kalan bu konak, harabeye dönmüş ve 14/05/2019 tarihinde tamamen ortadan kaldırılarak Elbistan Belediyesi öncülüğünde milli mücadele müzesi olarak tekrar yapılmasına karar verilmiştir.

Foto 19-20-21: Köprübaşı Mah. Milli Mücadele Merkezi Konak ve Enkazının kaldırılması.

Geleneksel Elbistan konutlarının mimariye bağlı süsleme özellikleriyle birlikte envanterinin çıkarılarak kayıt altına alınacağını ve zengin bir kültürel yapıya sahip Elbistan evlerinin gelecek kuşaklara aktarılacağını, Elbistan Şehir merkezinde bulunan Kızılcaoba Mahallesi ve Ceyhan Nehri kenarında bulunan geleneksel konutların süsleme ve mimari açıdan zengin dokular barındırdığı ifade edilmesine rağmen (Polat 2016:1) tespit çalışmasının çok ilerisine gidilememiştir.

Elbistan'ın tarihi dokusunu,kimliğini ve şehrin karakterini ortaya çıkartacak diğer önemli bir çalışma ÇEKÜL Vakfı'nın Master Planı çerçevesinde yürütülmektedir.Şehirle ilgili birçok çalışmanın yanında Elbistan Ulu Cami ile şimdiki Kent Müzesi(henüz açılmadı) arasındaki tarihi dokunun çıkartılacak olması bu çalışmanın en önemli kısmını oluşturmaktadır.Eskiden Hükümet Konağı sonra Polisevi olarak kullanılan binanın kent müzesine dönüştürülmesi ile Elbistan kültür mirasının yeni kuşaklara aktarılması ve kültür mirasına sahip çıkılması adına önemli bir adım atılmış olacaktır. Ayrıca eski askerlik şubesinin bulunduğu yere Selçuklu ve Osmanlı mimarisinden esinlenerek yapılacak 'Kültürhan' projesi de önemli bir çalışma olacaktır. Şehrin kültürel mirasının ortaya çıkartılması o şehre hem turizm anlamında, hem yaşanılabilirlik hem de tanıtım anlamında çok büyük değer katacaktır(Master Plan,2016).2016 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı, Gaziantep Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararı ile Elbistan'daki 6 adet anıtsal yapının yanı sıra, Kızılcaoba Mahallesi'nde yer alan 32 adet geleneksel mimariyi yansıtan tarihi evler, kentsel sit alanı olarak belirlenmesine rağmen bu evleri korumaya yönelik çalışmalar yok denecek kadar azdır.

Geleneksel Elbistan evlerinin şehir merkezinde yer alanların büyük bir kısmı harabeye dönmüş durumdadır.İçerisinde oturan olmayınca zamanla evler bakımsızlıktan yıkılmıştır. Dış kısımları beton sıva ile sıvananlar ve uzun süreden beri içerisinde oturlan evler kısmen korunmuş ve halen kullanılmaktadır. Birçoğunda Suriyeli göçmenler ve Romen vatandaşlarımız

kalmaktadır. Yanlış yapılanma, hızlı kentleşme ve ekonomik şartlar ve de tarih bilincinin yeterli olmayışından dolayı, bu eserlerin günümüze çok azı ulaşabilmiştir. Şu ana kadar yapılan çalışmalar sonuçları açısından bakıldığında tespit ve tavsiye çalışmalarının ilerisine geçememiş, iyi niyetle yapılmış yetersiz çalışmalar olarak değerlendirilebilir.

7.2.KIRSAL KESİMDEKİ GELENEKSEL EVLER

Elbistan'ın şehir merkezi dışındaki birçok mahallesinde de geleneksel evlere rastlamak mümkündür. Karahasanuşağı,Izgın,İncecik,Gündere,Beştepe vd. mahallelerinde geleneksel yapıda konut bulunduğu ifade edilmektedir (Türk,2019).

Foto 22: Izgın Mah. Kerpiç,Mahruti Bacalı Evler(1929) (marasavucumda.com,2017)

Beştepe Mahallesi'ndeki konak özellikle iç mimari özellikleri açısından dikkati çekmektedir. 2014 yılında tescili yapılan konağın mutfakı yaz kış belli ısıda kalabilecek şekilde inşa edilmiştir. Kerpiç ve ahşap malzeme kullanılmıştır.Geniş avluludur.Özellikle tavan süslemeleri iç mimarideki seviyeyi göstermesi bakımından şahanedir.

Foto 23-24-25 :Beştepe Mah.deki Konak(Türk,2019)

Harita:4 Kırsal Mahallelerdeki Geleneksel Evlerin Dağılımlarına Bazı Örnekler (Düzenlenmiştir)

Kırsal mahallelerdeki geleneksel evleri hem ovalık hem de dağlık alanlarda görebilmekteyiz.İçerisinde yaşayanların varlığı ve sürekli bakım yapmaları bu evlerin daha az yıpranmasına neden olmuştur. Nüfusun hızla artması,beklentilerin çeşitlenmesi ve az katlı kerpiç evlerin ihtiyaçlara cevap verememesi şehir merkezinde insanları çok katlı ve betonarme ev yapmaya sevk etmektedir.Kerpiç ve taş evler kırsal kesimlerde devam etse de sunduğu çeşitli imkanlarla şehir merkezindeki modern evler cazibesini arttırmaktadır. Bu nedenle yeni konutlara göre hiç bir avantajı olmadığından kerpiç evler yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır (Kanağıkırık1972:264).

8.ELBİSTAN'DAKİ GELENEKSEL EVLERİN TURİZM POTANSİYELİ

Turizm, dinlenmek, eğlenmek, görmek ve tanımak gibi amaçlarla yapılan geziler ve bir ülkeye veya bir bölgeye gezmen (turist) çekmek için alınan ekonomik, kültürel, teknik önlemlerin, yapılan çalışmaların tümüdür. Turistik gezi, insanların sadece bir yerden bir yere gitmesi değil kültürel, ekonomik ve toplumsal olarak da iletişim içinde olmalarıdır (<http://turizm.nedir.org>). İnsanlar, sürekli yaşadıkları yerlerden geçici sürelerle ayrılarak başka ülke veya bölgelere gitmekte ve buralarda gezip-görme, dinlenme, eğlenme, öğrenme gibi psikolojik ve sosyo-kültürel ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar (Yıldız 2011:55). Kültürel varlığın geçmişe ait olması (zamansal uzaklık) veya yaşanan yerden uzak bir coğrafyada bulunması(mekansal uzaklık) çekiciliğe yol açmaktadır.Dünya genelinde turizm faaliyetlerinin gün geçtikçe değişik alanlara kaymakta olduğunu,özellikle yeni mekanlar ve alternatif turizm türlerine olan ilginin arttığını çeşitli araştırma sonuçlarından anlamak mümkündür.Elbetteki doğal güzelliklerin yanında tarihi zenginlikler de turizme kazandırıldığında hem kültürel mirasın yeni kuşaklara aktarılmasında hem de bir takım maddi kazançlar elde edilmesinde önemli

mesafeler kat edilecektir. Turizm sektörü; sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmeyi hızlandırması, hizmet sektörünün yan kollarında üretim ile ülke genelinde istihdamı arttırması, yabancı sermaye girişi ve döviz girdisi sağlamasıyla iktisadi kalkınmada önemli bir unsurdur (Önen 2008:1). Turizm hem istihdamı arttırarak hem de döviz getirisi ile cari işlemler üzerindeki olumlu katkısıyla önemini her geçen gün arttırmaktadır (<http://eng.dogaka.gov.tr>). Dünyadaki turizm faaliyetleri turistlerin isteğine göre şekillenmektedir. Alternatif turizm bölgelerine olan ilginin her yıl artmasıyla beraber insanlar sadece yazın sahillere, kışın ise kayak merkezlerine ilgi göstermeyip, kültürel merkezlere, kutsal-dini yerlere ve doğal güzelliklere de artan talep farklı turizm alanlarının cazibesini artırmakta ve turizmi çeşitlendirmektedir (İbret,Aydınözü ve Uğurlu 2015:242).

Dünyada turizmin başlangıcı Sümerlere kadar götürülmektedir (M.Ö.4000). Finikelilerin de bu anlamda ilk gezginler olduğu söylenebilir. Yine M.Ö. 3000 yıllarında piramitler ve tapınaklar nedeniyle Mısır, gezginlerin ilgisini en çok çeken ülkelerden biri olmuştur. Eski Yunanlılarda olimpiyatlar, seyahat olanağını ortaya çıkarmış ve olimpiyatlara gidenler, kasabalarda konaklayarak turizmin öncülüğünü yapmışlardır. M.S. 395 yılından İstanbul'un fethine kadar olan dönemde ise, zevk, eğlence ve sağlık turizminde duraklama başlamış bunun yanında büyük yayılma gösteren Hristiyanlık ve Müslümanlığa bağlı olarak dini amaçlı seyahatler artış göstermiştir. ilkçağlarda turizmin genel olarak ekonomik, inanç, sağlık ve spor olmak üzere başlıca dört ana grupta gerçekleştiği görülmektedir. İstanbul'un fethinden (1453) Fransız ihtilalına kadar (1789) geçen dönemde antik eserlere ilginin artması kültür turizmini geliştirmiştir. Fransız ihtilal'ı ile başlayan sosyal, siyasal ve ekonomik değişimler sonucunda ortaya çıkan burjuva sınıfı ve zenginler, uzak ülkelere gidip gezmek suretiyle o dönem turizm hareketini ciddi şekilde etkilemişlerdir.Ulaşım teknolojisinde ortaya çıkan gelişmeler olmuştur. Buharlı gemi ve lokomotiflerin icadı, izleyen yıllarda otomobil sanayinin hızla gelişmesi turizmin çok hızlı bir şekilde ilerlemesine neden olmuştur. I.Dünya Savaşı'nın hemen ardından 1918-1920 yılları arası modern turizmin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Günümüzde ise, teknolojik ilerlemeler, yaşam standartlarında ortaya çıkan iyileşmeler, küreselleşmenin beraberinde getirdiği seyahat serbestliği, turizm aktivitelerine katılan insan sayısının hızla artmasına neden olmuştur. 1950–1990 yılları arasında turizm sektörünün ana hareket noktaları Avrupa ve Amerika kıtasıdır. 1950–1975 yılları arasında uluslararası ziyaretçilerin %90'nı Avrupa ve Amerika kıtasına seyahat edenler oluşturmaktadır(Önen 2008:2). Dünya turizmi 1980–90 döneminde %60, 1990–2000 döneminde %52 artış göstermiştir. Dünya Turizm Örgütü 2020 yılında 1600 milyon turistin turizm aktivitelerine katılacağını ve bunu ekonomik sonucunun 2 trilyon Amerikan doları olacağını tahmin etmektedir. Son yıllara kadar turizmin en önemli bölümünü oluşturan “deniz, kum, güneş” üçlemesi yavaş yavaş popülerliğini yitirmekte, özellikle sağlık turizmi başta olmak üzere kültür ve tarih turizmi gelişmekte ve her geçen gün daha fazla talep görmektedir(Yıldız 2011:57).

Türkiye'de tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinin ilk olarak Tanzimat dönemi sonrası İstanbul'da uygulandığı görülmektedir (Akbaş ve Aydoğdu 2017:31) Türkiye turizmi dünya turizmi ile paralellik arz etmektedir.1923-1962 yılları arasında ilk turizm faaliyetini "Seyyahin Cemiyeti" yapmıştır.Turizm sektörü ile ilgili ilk yasal düzenleme 1934 yılında yapılmıştır.Daha sonraları yasal düzenlemeler devam etmiş ve finans hususundaki sorunlar da çözülmeye çalışılmıştır. 1960 yılını izleyen yıllar ise, kalkınma planlarının yapıldığı ve turizmde gelişmelerin ortaya çıktığı bir dönemdir. 1963–80 döneminde turizm politikasının temel hedefi

turizm yoluyla ödemeler dengesine katkıda bulunmak, döviz gelirlerini arttırmak, yeni istihdam olanakları oluşturmak ve Türk vatandaşlarına tatil yapma olanakları sağlamak olarak özetlenebilir. 1972 TÜRSAB kurulmuş ve 1982'de çıkartılan Turizm Teşvik Kanunu ile yatırımların öncelikli olarak turizmin gelişmesini sağlayacak alanlara yönlendirilmesini ve kıt kaynakların etkin bir şekilde kullanımını hedeflemiştir. 1989-1998 yılları arası Türkiye turizminin uluslar arası turizm gelirlerinden aldığı pay binde 3'ten %1,8'e yükselmiştir (Yıldız 2011:59). 2018 yılında turizm geliri 29,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (<http://basin.kulturturizm.gov.tr>). Türkiye turizmi sürekli gelişen bir grafik çizmektedir. Türkiye 2008-2018 arasındaki turist sayısında ve turizm gelirinde Avrupa ortalamasının üzerindedir (<http://ttyd.org.tr/>). Türkiye, doğal güzellikleriyle olduğu kadar kültürel, arkeolojik ve tarihi zenginlikleriyle önemli bir potansiyel barındırmaktadır. Türkiye'nin sahip olduğu zengin kaynaklar kültür turizmine son derece uygundur. Bu bağlamda kitle turizminin sürdürülmesinin yanı sıra kültür turizmine tekrar yönelinmesi ve ülkenin turistik ürünlerinin çeşitlendirilerek turizm etkinliğinin yılın daha geniş bir zamanına yayılması, içe yönelik turizmden elde edilen döviz gelirlerini arttıracaktır. Yerli turistlerin kültür turizmine katılması, kültürel değerlerin korunması konusunda bilinç yaratarak sürdürülebilir kalkınmaya ve sürdürülebilir turizme olumlu etki yapacaktır (Doğan 2006:252).

Kahramanmaraş'ta da turizmin her alanına her geçen gün yapılan yatırım artmaktadır. Turizm çeşitliliğinin olduğu ilde kültür turizmi, inanç turizmi ve doğa turizmi öne çıkmaktadır. (www.kahramanmarastayatirim.com) Özellikle 80'lerdeki ekonomik teşvikler sonrasında sanayi, ticaret ve tarım sektörlerinde yaptığı hamlelerle ön plana çıkan Kahramanmaraş ilinin benzer bir gelişimi turizm sektöründe de gerçekleştirmesi yerel ve bölgesel ekonomi açısından büyük önem taşımaktadır. Kahramanmaraş hem tarihi hem de coğrafi dokusu ile geçmişten günümüze turizm potansiyeli bakımından çekicilik arz eden bir yerdir. Yaylaları, baraj gölleri, akarsuları, kaplıcaları, ormanları, zengin bitki örtüsü yanında höyükleri, kaleleri, konakları, müzeleri ile de zengin bir turizm potansiyeline sahiptir. Ayrıca tarhanası, dondurması, kırmızı biberi ile de dünyaca ünlüdür (Karademir vd 2018:45-64). Kahramanmaraş'ta da turizm gelişme göstermiş, ancak istenen düzeye ulaşamamıştır. Günümüzde turist sayısı 200 bini ve turizmden elde edilen gelir ise 30 milyon doları aşmıştır (Karademir ve Sandal 2016:64)

Foto 26 : Ulu Cami

Foto 27: Ümmet Baba Cami

Foto 28: Çarşı Atik Cami

Elbistan ilçesi şehir merkezinden geçen akarsular (Ceyhan ve Söğütlü), yaylalar, mesire alanları, Elbistandokya (Atmalı Kaşanlı Mahallesi'nde) gibi doğal güzellikleri ile höyükler (21 adet), camiler (Ulu Cami, Çarşı Atik Cami, Ümmet (Himmet) Baba Cami vb.), türbeler (Ümmet

Baba,Hacı Mustafa Efendi,Hacı Ahmet Efendi Türbeleri vb.),hamamlar(Selçuklu Hamamı),kaleler(Kız Kalesi,Şerefli Kalesi vb.) Hanlar (Topallı, Sevdilli Han)geleneksel evler,müze gibi tarihi zenginlikleri olan bunun yanında sosyal,kültürel ve sportif faaliyetleri ile kültürel zenginliği içerisinde barındıran turizm potansiyeli yüksek bir ilçedir.Şeker pancarı,lahanası,çemeni ile de meşhurdur.Termik Santraller,Şeker Fabrikası da ilgi çeken yerler arasındadır.

Foto 29-30-31: Köprübaşı Mah. Selçuklu Sarayı'nın bulunduğu yer ve Selçuklu Hamamı(2019)

Elbistan Belediye Başkanımızın Kızılcaoba Mahallesi'nde sokak iyileştirme amacıyla tescilli binalara rölöve (ölçekli yapı belgesi) ve restorasyon (aslına uygun yenileme çalışmaları) ve restütisyon (aslına uygun çizim) projeleri yapılacağını, ([https:// www. elbistanolay.com](https://www.elbistanolay.com)) ayrıca yapılacak kültür sarayı, bedestenler, kentin altyapı ihtiyaçlarını, kültür yollarını, Kızılcaoba da yapılması düşünülen Safranbolu benzeri bir yapılaşma ile Elbistan'ın turizmin de merkezi haline getireceğini (<https://www.manset46.com>) ifade etmesi turizme yönelik ciddi çalışmaların yapılacağı sinyallerini vermişti. Elbistan Belediyesi girişimleriyle yeşil ve yaşanabilir şehir amacı ile tarihi binaların restore edileceği,sokak silüetlerinin korunacağı vb. çalışmalar yapacak Mimari Estetik Komisyonu'nun kurulması da turizm açısından sevindiricidir.

Foto 32: Kızılcaoba Mah.deki Elbistan Kent Müzesi(maraşpusula.com.2019)

Elbistan'da çalışmaların sona yaklaştığı içerisinde 1500'den fazla eserin sergileneceği (elbistaninsesi.com,13/02/2019) kent müzesinin açılacak olması ve milli mücadele döneminde önemli kararların alındığı Münir Ağa Konağı'nın tekrar inşa edilerek milli mücadele müze evine dönüştürülecek olması kültürel miras ve turizm açısından sevindiricidir. Tüm bu girişimler

yanında Kızılcaoba,Ceyhan,Köprübaşı ve Güneşli Mahalleleri'ndeki evlerin kentsel dönüşüm kapsamında ele alınarak restore edilmesi, bazılarının pansiyona dönüştürülmesi ve turizme kazandırılması yanında kırsal mahallelerdeki geleneksel evlerin de bu çalışmanın içerisine dahil edilmesiyle Elbistan'ın turizm potansiyeli kat kat artacaktır. Bu çalışmalardan sonra gerekli tanıtım faaliyetleri de yapılırsa ve ilçe dışından gelenlere konaklama vb. imkanlar sunulursa yerli turistlerin kültür turizmine katılması, kültürel değerlerin korunması konusunda bilinç oluşturularak sürdürülebilir kalkınmaya ve sürdürülebilir turizme olumlu etki yapacaktır. Bu şekilde ziyaretçiler halkla daha çok iç içe olacak ve kültürünü yakından tanıma fırsatı yakalayacaktır. Ancak işin ticarete dökülmesini ve kültürel yozlaşmayı önlemek için turizmin ekonomik yönünün çok fazla vurgulanmaması gerekmektedir. Restore vb. çalışmalardaki asıl amaç ziyaretçilere o yörenin kültürü ve yaşayış tarzıyla başka bir yerde bulamayacakları yerel, kendine özgü bir deneyim sunmak olmalıdır.

Planlanmamış turizm gelişimi destinasyonun ve yerel halkın ekonomik, kültürel ve evresel alanlarda zarar görmesine neden olabilir. Etkili bir turizm gelişimi yerel halkın da planlama sürecine dâhil edilmesi ile gerçekleşebilir. Politika yapıcılar, kültürel kimliği ve özgünlüğü korumayı önemsemelidirler. Turizm arzının güçlendirilmesi için yapılacak çalışmalara öncelik verilmelidir. Bunlar yapılabildiği takdirde, kültür turizminin gelişmesinin önünde engel olarak gösterilen güvenlik, etnik ve siyasi problemlerin sebep değil sonuç olduğu görülecek, diyalog ve entegrasyon sağlanarak, bir çok sorunun çözümü kolaylaşacaktır (Karakaş ve Şengün 2018:198).

Hem doğal güzellikler adına yapılacak faaliyetler hem de tarihi zenginlikleri ortaya çıkartacak faaliyetler Elbistan'ın sosyal,ekonomik,kültürel vb. birçok alanda daha yaşanabilir bir şehir olmasını sağlayacaktır.

9.SONUÇ ve ÖNERİLER

Elbistan'da şehrin atası olarak bilinen Ceyhan,Kızılcaoba,Köprübaşı Mahalleleri'ndeki geleneksel evlerle ilgili tespit,tescil tarzı çalışmalar yapılmış ve bu çalışmalar sonucunda bu evler maddi kültürün önemli öğeleri olarak görülmüştür.Fakat Elbistan Şehri'nin karakterini ortaya çıkartma ve turizm potansiyelini arttırma adına yapılan bu çalışmalar yetersiz kalmıştır.

Gündelik yaşam koşullarının değişimi ve yerel yapılaşmaya yönelik bakış açılarındaki farklılaşmalar geleneksel konut kültürünün kaybolma riski taşıdığını göstermektedir.Değişen ihtiyaçlar,yapım malzeme ve tekniklerindeki hızlı değişim bunda etkili olmuştur.Kerpiç,taş ve ahşap malzemelerle yapılan evler daha sağlıklı ve özgün olmasına rağmen artan nüfusla beraber çok katlı binalara ihtiyaç duyulması,depreme dayanıklılık,insanların beklentilerindeki değişimler geleneksel evlerin ortadan kalkmasında etkili olmuştur.Elbistan'daki geleneksel evleri yaşanan depremler de olumsuz etkilemiştir.

Elbistan şehir merkezindeki geleneksel evler yapısal sorunlar,kullanımdan kaynaklanan sorunlar ve bakımsızlık ve yatırımsızlıktan kaynaklanan sorunlar yaşamaktadır. Birçoğu oturulamayacak düzeyde olan evler tarihi ve kültürel mirasın yaşatılabilmesi için ilgi beklemektedir.Bu ilgi siyasi olarak değil de mirasa sahip çıkma ve yeni nesillere aktarma bilincinden gelmelidir.Bu işe yerel halk da dahil edilmelidir.Geleneksel evlerin korunmasında, günümüz ihtiyaçları ,gelecek nesil ihtiyaçlarının karşılanmasına engel olmayacak şekilde sürdürülebilirlik ilkesi ile yapılmalıdır.

Kızılcaoba Mahallesi'ndeki geleneksel evlerin sahiplerine TOKİ vasıtasıyla birer ev verilse ve buradaki evler restore edilip tarihi dokusu ortaya çıkartılsa ve burası tarihi bir sokağa dönüştürülse Elbistan'ın doğal güzellikleri yanında tarihi yapısını tanıtan bir unsur daha ortaya çıkartılmış olacaktır. Ayrıca Kızılcaoba Mahallesi'ndeki geleneksel evlerin sokak düzenlenmesinin yapılması, yangın vb. afetlerde araçların girmesini kolaylaştıracığından mal ve can kaybını önleyecektir.

Ekonomik, sosyal, kültürel yapı, dini yaşantı ve daha birçok toplumsal etken Elbistan halkının yaşam şeklini etkileyerek geleneksel evlerin oluşmasına yön vermiştir. Geleneksel Elbistan evlerinin, şehrin fiziki şartlarına uygun ve yapıldıkları dönemde şehrin insanlarının ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde planlanmış olduğu görülmektedir. Elbistan'ın geleneksel ev mimarisinin özgün niteliklerinin korunması toplumsal mirasın sürekliliği açısından önemlidir.

Milli mücadelede merkez olarak kullanılan konağın müze eve dönüştürülmesi ve Elbistan Müzesi'nin açılması geciktirilmemelidir. Tescillenen evlerle ilgili ciddi anlamda restorasyon çalışmaları yapılarak yok olmalarına izin verilmemeli ve turizme kazandırılmalıdır. Bu çalışmalar yapılırken yerel halkın ihtiyaçları birincil derecede gözetilmelidir. Maddi sorunların, mirasçılardan kaynaklanan sorunların, tarih bilincindeki yetersizliğin, güçlü bir şekilde kamuoyu oluşturulamamasının bu tarz çalışmaları geciktirdiğini düşünmekteyiz. Bu doğrultuda karşılaşılan sorunların çözülebilmesinde bütünlük bir koruma anlayışının geliştirilmesi gerekmektedir.

Tüm çalışmalar bitirildikten sonra Elbistan'ın tarihi zenginlikleri ve doğal güzellikleri iyi tanıtılabilirse, gezi ve tur programları belirlenip, turizm haritaları oluşturulursa, ulaştırma ve altyapıdaki eksiklikler giderilebilirse, şehirdeki görüntü kirliliğine son verilirse, eğitim, farkındalık ve girişimcilik faaliyetleri ile koordinasyon sorunları halledilirse, Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Kültür Bakanlığı yetkilileri yapılan çalışmalara ciddi anlamda destek olursa bu çalışmanın Elbistan'ın geleneksel ev mimarisinin korunmasına ve devam eden koruma amaçlı çalışmalara katkıda bulunacağını düşünmekteyiz.

KAYNAKLAR

- Ak,H.,2016 "Türk Evlerinin Tarihsel Süreci ve Plan Türleri – 1 " <https://www.icmimarlikdergisi.com/2016/09/02/>
- Akyüz,E.,1995,"Geleneksel Konut Mimarisine İlişkin Kavramlar" Sözlük,3.
- Akan,A.,E.,Ömercioğlu,H.,T.,2016,"Anadolu'da Geleneksel Konut yapıları Üzerine Bir Çalışma:Isparta-Gönen Bey Konakları",SDU İnternational Journal of Techonological Science Vol:8 No:1 pp53-65
- Aydoğdu, A.ve Akbaş,S.,2017, "Kastamonu Konaklarının Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi " Turan-Sam U.B.H.Dergisi,C.9 S.35
- Bilgin,A.,2014, "Kalede Kazı, Bulunanlar ve Beklentiler" Elbistanınsesi.com.
- Bilgin,A.,2015,"Cumbalı Evleri Vardı Elbistan'ın " Elbistanınsesi.com.
- Bozkurt,S.,G.ve Altınçekiç,H.,2013, "19.yy da Osmanlı Konut Mimarisinde İç mekan Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi" İst. Üniv. *Journal of the Faculty of Forestry*, 69-91
- Çalışkan,S.,2009,"Tarihi Konut İşletmeciliği ve Kültür Turizmi İlişkisi: Beypazarı Örneği" Y.Lisans Tezi,Gazi Üniv.Eğt.Bil.Enst.Turizm İşl. Eğt.Bil.Dalı
- Çelik,S.,2018 "Alternatif Turizm" Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,C.11S.56.

- Demirci,D.,2010,"Isparta Evleri" Doktora Tezi,S.Demirel Üniv.
- Doğan,E.2006,"Buldan'ın Kültürel Varlıklarının Değerlendirilmesi ve Turizm Potansiyeli" İTÜ Mimarlık Tarihi,Buldan Sempozyumu.
- Durgun,Y.,2006,"Geleneksel Malatya Evleri Üzerine Bir İnceleme" Y.L. Tezi,Gazi Üniv.Fen Bil.Enst. Mimarlık,Ankara.
- Esen,F.,Tonbul,S.,2015 "Elbistan Havzası'nın İklim Özellikleri" KSU Sosyal Bil.Dergisi,Sayı:12,S:26.
- Güllü,A.,2018,"Elbistan'da Eski Evler"<https://www.marasgundem.com.tr/makale/elbistanda-eski-evler-16207>
- Güllü,A.,2018 " <https://www.marasgundem.com.tr/makale/elbistanda-eski-evler-16207>
- İbret,Ü,Aydınöz,D.ve Uğurlu,M.,2013" Kastamonu Şehrinde Kültür Ve İnanç Turizmi " Marmara Coğrafya Dergisi,S:32,s:239-269.İstanbul.
- Kanat,D.2012"Elbistan Şehir Coğrafyası "KSU Fen Edb.Fak.Coğrafya ABD.,Y.Lisans Tezi
- Kanadıkırık,E.,1972,"Maraş'ta Konut Tipleri" Coğrafya Araştırmaları Dergisi,S:5-6,s:253-283
- Karaca,Ö.,2018,"Anadolu Evlerinin Tarihsel Gelişimi",www.belgeseltarih.com
- Karademir,N.vd.,2018,"Kahramanmaraş'ta Turizm Algısı" Doğu Coğrafya Dergisi, S:39,s,45-64.
- Karademir,N.,ve Sandal,E.K.,2016,"Kahramanmaraş'ta Halkın Turizme Bakışı" Türk Coğrafya Dergisi 66 (2016) 63-70
- Karakaş,A. ve Şengün,H.,İ.,2017 "Yerel Halkın Turizm Faaliyetlerine Yönelik Tutumları" (Saraybosna-Bosna Hersek Kongre Sunumu)
- Oğuz,G,P. ve Halifeoğlu,F.M,2017,"Geleneksel Diyarbakır Evlerinde Yapım Tekniği ve Malzemede Koruma Sorunları" Dicle Üniv.Mühendislik Dergisi,8,2,(345-358)
- Önen,M.O.,2008,"Dünyada ve Türkiye'de Turizm" Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü,Ankara.
- Özkarıcı,M.,2005,"Elbistan'da Günümüze Gelemeyen Türk Mimari eserleri" KSU İlahiyat Fak Dergisi,6(1-16)
- Özyılmaz,H.,ve Sahil,S.,2017,"Sosyal Yapı Değişiminin Mimari Yapıya Yansıması:Diyarbakır Örneği" MEGARON 2017;12(4):531-544
- Paköz,E.,A.,2013,"Geleneksel Maraş Evlerinin Mimari Özellikleri" C.1,S.1S:65-81.
- POLAT,C. ,2016, "Geleneksel Elbistan evlerinin kaydı çıkarılıyor" Elbistan'ın sesi Gazetesi.
- Saraç,Ö,Tanrisever,C,Aydoğdu,A,2016, "Yeniden İşlevlendirilen Tarihi Yapıların Sürdürülebilirliği"Akademik Bakış Dergisi,Sayı:54,e-dergi.
- Tuztaş, O.ve Çobanoğlu,T.,2006,"Anadolu'da Kerpicing Kullanım Geleneği ve Kerpiç Konut Yapım Sistemlerinin Karşılaştırılması",Tasarı+Kuram Dergisi,Sayı:5,S:95-104.
- Türk,F.,2019 "Müze Envanteri Çalışmaları'ndaki Görüşme Notları"
- Yıldız,Z.,2011,"Turizmin Sektörünün Gelişimi Ve İstihdam Üzerindeki Etkisi" S.D.Ü. Vizyoner Dergisi,C.3S.5.s.54-71
- II Rize Kalkınma Sempozyumu.3-4 MAYIS 2013 Bildiri Kitabı (Sayfa:322-334)
- Kahramanmaraş İli Çevre Düzeni Planı Araştırma Raporu, 2011
- ÇEKÜL Vakfı Elbistan ile İlgili Master Planı, 2016.

İNTERNET KAYNAKLARI

- [https://teketekhaber.com/elbistan-selcuk-saray-hamami-11797h.html\(03/02/2018\)](https://teketekhaber.com/elbistan-selcuk-saray-hamami-11797h.html(03/02/2018))
[https://www.maraspusula.com/elbistan/elbistan-kent-muzesinde-bin-500-esersergilenecek-h57322.html\(14/02/2019\)](https://www.maraspusula.com/elbistan/elbistan-kent-muzesinde-bin-500-esersergilenecek-h57322.html(14/02/2019))
https://www.harita.gov.tr/images/urun/il_ilce_alanlari.pdf
http://www.imo.org.tr/resimler/dosya_ekler/ff019c60caaf76b_ek.pdf?tipi=84&turu=X&sube=
<http://sozluk.gov.tr/,2005>
[www.elbistaninseesi.com.tr.\(16/01/2014-16/072016\)](http://www.elbistaninseesi.com.tr.(16/01/2014-16/072016))
[http://www.elbistaninseesi.com/elbistan-ne-demek-makale,1387.html\(01.01.2012\)](http://www.elbistaninseesi.com/elbistan-ne-demek-makale,1387.html(01.01.2012))
<https://www.marasanahaber.com/afsin-elbistan-termik-santrali-nin-gucu/4816/>
<https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/05/12/2018>
<http://turizm.nedir.org,2019>
<http://basin.kulturturizm.gov.tr/TR-218547/turizmde-rekorlar-devam-ediyor-turist-sayisi-40-milyona-.html>
<http://ttyd.org.tr/Uploadfiles/DocumentFiles/b25ffc96-bb61-45cd-af0d-fdd0b5a635b8.pdf>
<http://www.kahramanmarastayatirim.com/sektorler.asp?HS=22&Sektorler=kultur-ve-turizm>
http://eng.dogaka.gov.tr/Icerik/Dosya/www.dogaka.org.tr_215_XM7B53FJ_Kahramanmaras_Turizm_Eylem_Plani.pdf
<https://www.elbistanolay.com/haber/1896557/mehmet-gurbuz-elbistan-kultur-ve-turizmde-hak-ettigi-yere-ulasacak-2019>
<https://www.manset46.com/politika/elbistan-belediye-baskan-adayi-mehmet-gurbuz-elbistan-cazibe-merkezi-h245.html-2019>
<https://marasavucumda.com/hugo-grothenin-fotograflarinda-maras-zeytun-elbistan/>
<https://marasavucumda.com/von-der-osten-in-notlarinda-1929-maras-pazarcik-ve-elbistani/>
<http://www.elbistaninseesi.com/guncel/kent-muzesinde-1500-eser-sergilenecek-h61896.html>